

משרד החינוך

שילוב תכנית "מכינה לחיים"
לקידום "הבוגר" במערכת החינוך
באמצעות המודל "הדוקאטי"/ רכישה מגפ"ן מסלול סגול
בחברה הערבית והבדואית

אגף חברה ערבית
במנהל חברה ונוער

צעירים יהודים | צעירים ערבים

יהודים

ערבים

משרד החינוך

חזון

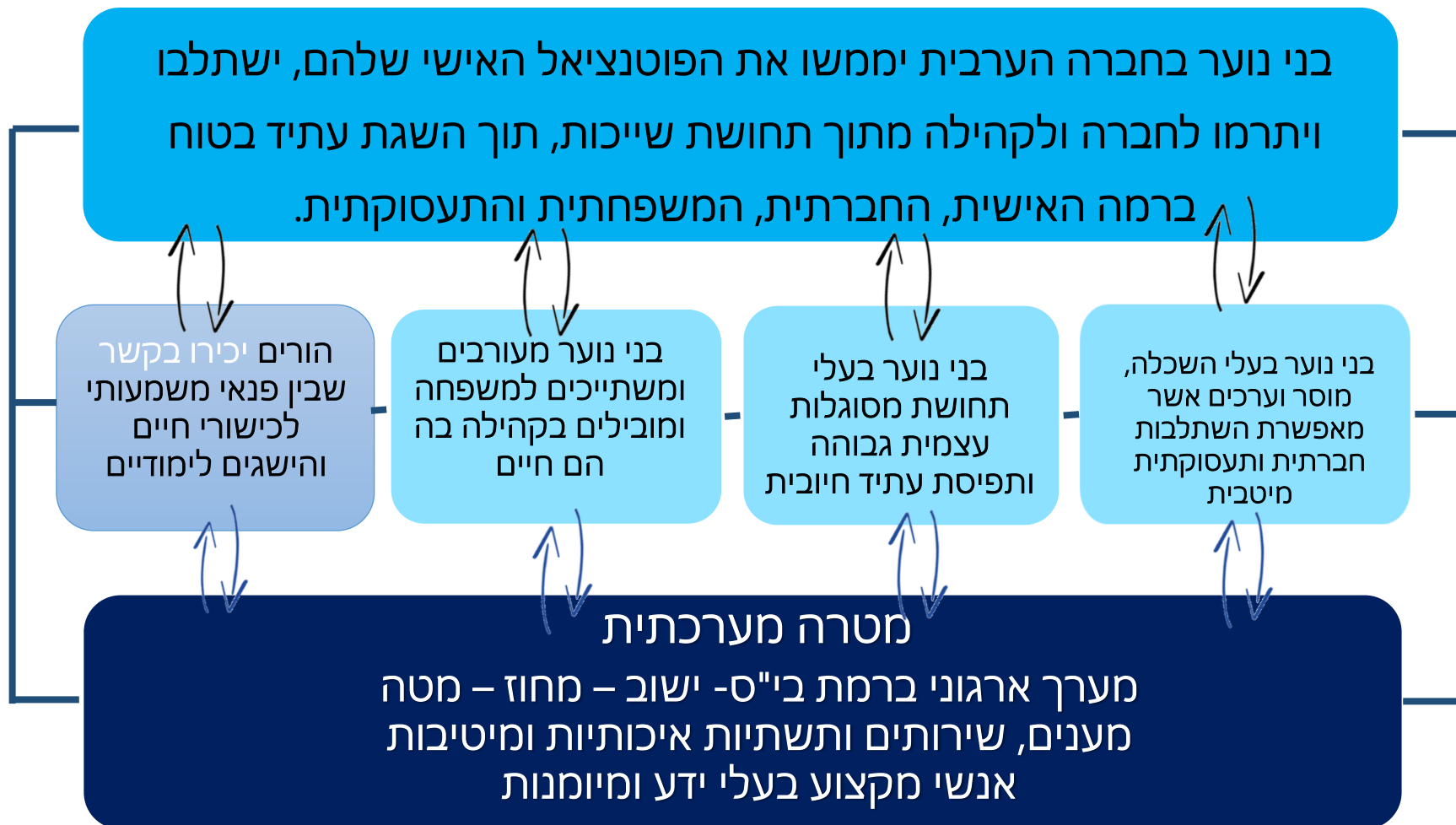
אדם שאוהב ללמוד ולהשכיל, שואל ומסתקרן,
מתחבר לזהות התרבותית של עמו ומרגיש
שייכות לקהילתו ולמורשתו; פועל באחריות בדרך
ערכית ומוסרית, מעורב ותורם לחברה ולסביבה;
אוהב את מדינתו, מכיר אותה, מחויב לה, לערכיה
הדמוקרטיים ולחוקיה ומכונן חברה מתוקנת ברוח
עקרונות מגילת העצמאות.

מטרת על :

בוגר החינוך החברתי ערכי קהילתי (החינוך הבלתי פורמאלי)
יהיה בעל מיומנויות חברתיות הנדרשות לבוגר מערכת החינוך
במאה ה-21, יפתח מסוגלות ומערכת ערכים, אחריות אישית
וחברתית וישפיע על הקהילה והחברה מתוך תחושת אמון,
מוטיבציה ושייכות שיאפשרו לו השתלבות שווה בתעסוקה
ובחברה הישראלית.

תוצאות

פיתוח אופק הדמיון

את אופק הדמיון של בני הנוער (או בלשונו של הפילוסוף הצרפתי מוריס מרלו-פונטי, אופק ההוויה) מעצב מכלול האפשרויות והמגבלות העומדים בפניהם, ואת הצירופים הרבים של אפשרויות ומגבלות אלה.

אופק הדמיון הוא כל אותם מאווים והמוטיבציות שדוחפים את בני הנוער לפעולה, דברים שאותם בני הנוער יכולים לדמיין כמושא לשאיפותיהם, ויתר על כן, לתכנן דרך מעשית להשיג את אותם דברים.

ההבדלים בין קבוצות הנוער השונות לפי רמה חברתית-כלכלית וכן הבדלים אישיים שבהם בני נוער יוצאי דופן מארגנים את זמנם ומתכוננים לקראת עתידם למרות המכשלות העומדות בפניהם. כל אלה מכתיבים את אופק הדמיון, את האפשרות להתוות דרך להשיג את מה שהלב שואף אליו, ולהגיע למטרה.

(מתוך: "הפנאי בקרב בני נוער בישראל חינוך בלתי פורמאלי, אקלים בית ספרי, אלימות, סיכון לנשירה ורווחה נפשית". פרופ' אריק כהן* ופרופ' שלמה רומי)

האתגר: רצף התפתחותי למוביליות חברתית

החברה הערבית מתאפיינת לרוב במיעוט יחסי של מסגרות בלתי פורמאליות ובמעבר מידי אחרי התיכון לתעסוקה. כלומר, לבני נוער ערבים חסרות הזדמנויות **לרכישת כישורים חברתיים** שמקורן **בהתנסויות עם קבוצת השווים**. על כן, עבור דוברי ערבית יש לתת דגש מיוחד להרחבת הכמות והאיכות של מגוון התנסויות חברתיות עם קבוצת השווים ומקורות סמכות.

לדוברי ערבית רבים יש יחסים מורכבים עם החברה הישראלית שבאים לידי ביטוי פעמים רבות בתחושת חוסר **שייכות אליה**. על כן, יש לשים דגש על פדגוגיה רלוונטית תרבותית – **חיזוק וחקירה של זהות אתנית בשילוב פרויקטים קהילתיים**

קידום מוביליות חברתית-כלכלית הוא אחד האתגרים הלאומיים המרכזיים במדינת ישראל.

המוביליות מתבטאת ברמת הפרט והאקוסיסטם גם יחד, בפערי הזדמנויות בחמישה תחומי חיים: חינוך והשכלה, כלכלה, בריאות, דיגיטל ושיוכות, בדגש על האוכלוסיות המרכיבות את המרקם החברתי בישראל.

בחינוך נוטים לייחס את ההצלחה ברכישת השכלה פורמאלית בלבד כאשר טיפוח הון חברתי משפיע מרכזי בעיקר על אוכלוסיות חלשות ומודרות ומקדם גם הצלחה בהשכלה.

אפשרויות והזדמנויות לממש את יכולותיהם ושאיפותיהם האישיות, הן בתקופת חייהם והן בראייה רב-דורית ובהשוואה חברתית (בחברה היהודית לערבית לדוג') וביישובים הלא פריפריאליים.

המושג הון חברתי מתייחס לקשר החברתי שבין בני האדם כמשאב.

משמעותו היא סך הקשרים החברתיים של יחיד ושל קבוצות בחברה והוא מבוסס על אמון, על נורמות חברתיות ועל רשתות חברתיות. הוא נוצר תוך אינטראקציה בין-אישית והשימוש בו הוא במצבים חברתיים.

כיחידים, הון חברתי מסייע לנו בפתרון של בעיות אישיות תוך התבססות על נורמות של אמון והזדיות וקשרים חברתיים, לדוגמה: מציאה של מקום עבודה, קבלה של עצה ומידע, מקור לתמיכה ולעזרה בעת הצורך. כחברה, הון חברתי חזק מסייע לפתרון של בעיות ברמה המערכתית ויוצר תועלת לכלל הקהילה: הפחתה של רמת אלימות, התמודדות עם משבר (כלכלי, חברתי, בריאותי) או קידום צורך קהילתי הינם דוגמאות לשימוש בהון חברתי כמוצר ציבורי.

כיצד מקדמים התפתחות מיטבית של כישורים, יכולות ומוכנות לחיים הבוגרים בכיתות ט'-יב'?

מפת הידע לקידום מוביליות חברתית מציגה גורמים שיש להשפיע עליהם בקבוצת הגיל ט'-יב', הגיל שבה לגורם יש השפעה קריטית או חשובה.

ישנם שלושה אשכולות של גורמים:

התפתחות חברתית/ רגשית: שליטה עצמית, כישורים חברתיים, כישורים רכים, שייכות, דפוס חשיבה מתפתח, שאיפה וצפיות תעסוקתיות.

התפתחות פיזית/פיזיולוגית: התמכרויות (עישון)

התפתחות קוגניטיבית: בכלל זה לדוג': כישורים מתמטיים.

דו"ח מבקר מדינה "הטיפול הממשלתי בחוסר מעש בקרב צעירים בחברה הערבית" (נובמבר 2022)

שיעור לומדים, מועסקים וחסרי מעש בקרב גילאי 18-24 בחברה היהודית (לא חרדית) והערבית, (%)

חסרי/ות מעש	לומדים/ות	עובדים/ות	עובדים/ות ולומדים/ות	
40.6	33.2	18.9	7.3	נשים ערביות
21.0	18.3	54.8	5.8	גברים ערבים
13.3	11.5	60.0	15.2	נשים יהודיות לא-חרדיות
14.1	10.3	68.3	7.3	גברים יהודים לא-חרדים

מקור: עיבוד לסקר כוח אדם 2017

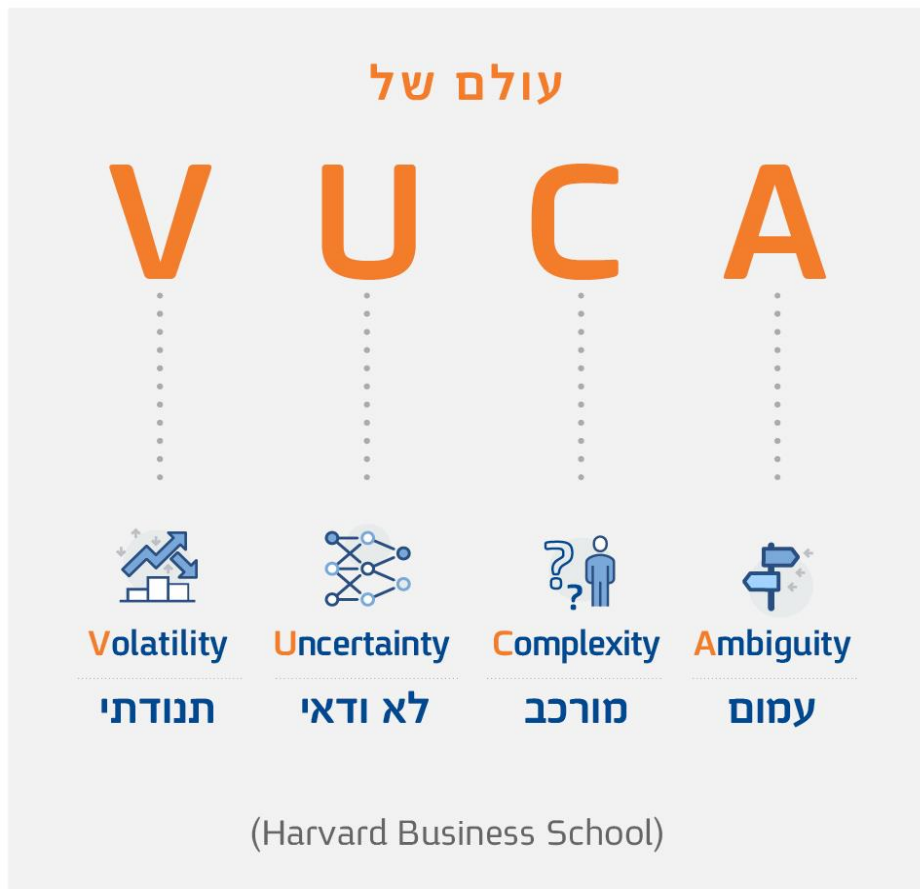
סה"כ 30.4% מהצעירים והצעירות הערבים חסרי מעש, לעומת 13.7% בקרב יהודים לא חרדים.

משמעות מיומנויות SEL
חשיבות במיומנויות רכות
דווקא עכשיו!?

בתי ספר רוצים להיות רלוונטים עבור התלמידים שלהם, לא רק בחוויית הלמידה היומיומית אלא גם בכך שהלימודים יכינו את התלמידים לחיים ולשוק העבודה - הפורום הכלכלי העולמי (פורום התנדבותי) ניסח את 10 המיומנויות שהילדים של היום יזדקקו להם בשוק העבודה העתידי. התפיסה הרווחת כיום היא ששוק העבודה העתידי יתאפיין בעולם של VUCA-
תנודתי, לא ודאי, מורכב ועמום ולכן חשוב להגיע אליו עם המיומנויות המסייעות להתמודד עם העמימות, המורכבות, התנודותיות וחוסר הודאות, וכי בית הספר הוא זירה מרכזית שבה ניתן לפתח ולטפח את המיומנויות הללו.

הפורום הכלכלי העולמי ניסח את 10 המיומנויות החשובות לשוק העבודה בעתיד

(Bennett&Lomoin,2014)

- פתרון בעיות מורכבות
- חשיבה ביקורתית
- יצירתיות
- ניהול אנשים
- יכולת תיאום עם אנשים אחרים
- אינטיליגנציה ריגשית (EQ)
- יכולת קבלת החלטות
- אוריינטציה שירותית
- יכולת משא ומתן
- גמישות מחשבית

(Vidya HattNGdi, 2018)

החינוך הבילתי פורמאלי כמקדם מוביליות חברתית בדגש רכישת שפה עברית דבורה:

חיזוק הבקיאות והשליטה בשפה העברית היא מפתח לשילוב מיטבי של דוברי ערבית בשוק העבודה ובחברה בכלל. החינוך הבלתי פורמאלי מטפח מיומנויות רכות וחברתיות שמשפיעות על למידה והשתלבות חברתית ותעסוקתית.

מודעות ויצירת מוטיבציה לידיעת עברית – יצירת תודעה בנוער כי ידיעת השפה העברית תשפר באופן משמעותי את סיכויי ההשתכרות בעתיד והקשר בין ההשקעה בלימוד השפה לתגמול בעתיד היא מפתח למוטיבציה להשקעה בלימוד השפה בגילאים הצעירים. נראה כי חיבור ברור בין השקעה לבין רווח יקדם את המוטיבציה ללימודי עברית.

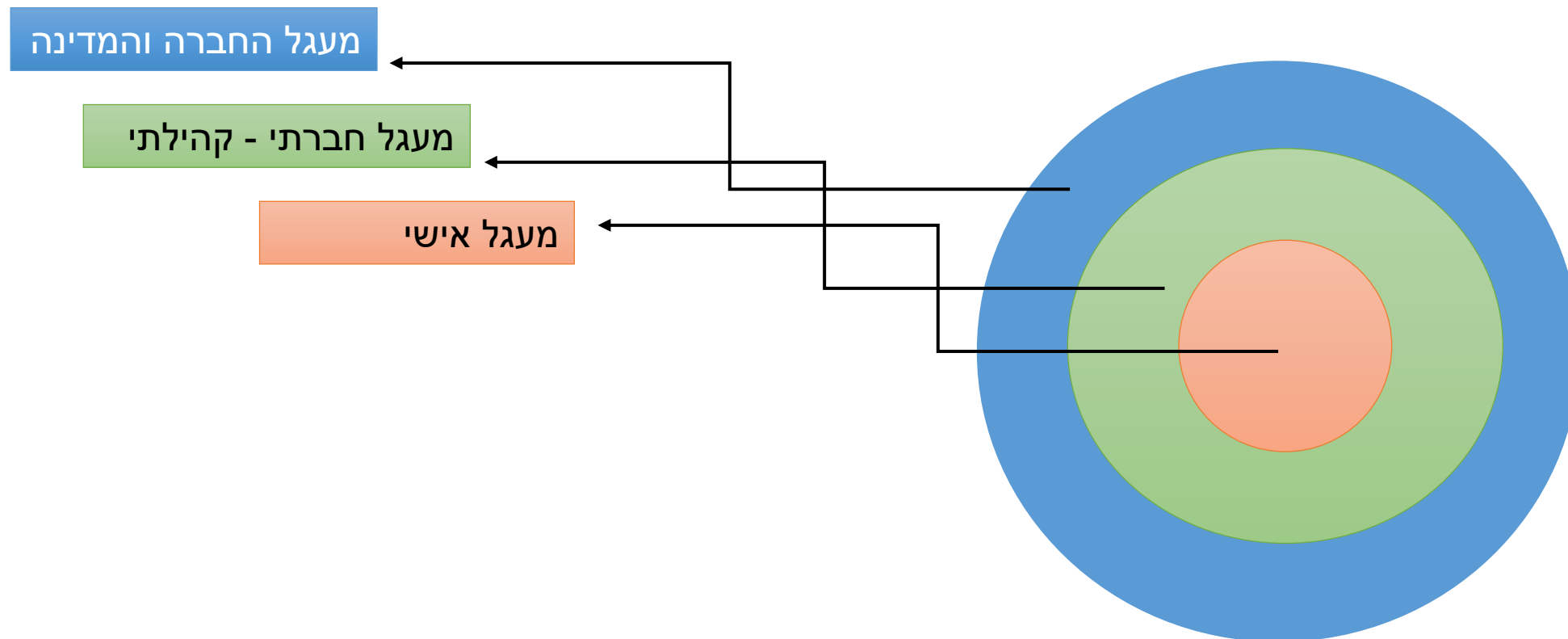
גורמי תוכן מקדמים שפה עברית דבורה בכלים בלתי פורמאליים :

- יצירת "מפגשים" עם חיי היום יום לתרגול השפה העברית במרחבי חיים כחלק מתוכנית מכינה לחיים.
- יצירת מפגשים עם בני נוער וביקור בישובים יהודים
- שילוב מרצים, מדריכים יהודים שיכנסו ללימוד חברתי – שפתי במסגרת החינוך הבלתי פורמאלי
- לימוד עברית באמצעות תחומי עניין תוך חוויה והתנסות. חוגי העשרה במגוון תחומים ו/או רכישת שפה באופן חווייתית. יצירת מפגשים סביב תחום העניין.
- חיזוק ורכישת השפה העברית כחלק מטיפול ושיפור מיומנויות תעסוקה ע"י תכניות חינוכיות לנוער.
- טיולים מחנות וסמינרים מעורבים סביב נושאים חברתיים לחיזוק המפגש הבלתי אמצעי שיחזק את השפה הדבורה (חשוב בהובלת תהליך נפרד ויחד)
- 9 פיתוח קשרים חברתיים בין ילדים ונוער בחברה הערבית והיהודית באמצעות יזמות חברתית משותפת
- זירת המדיה החברתית כמקור למידה והשפעה ליזמות ולמשימות בשימוש בטכנולוגיות דיגיטליות בשפה העברית: לדוג': הצגה עצמית/ הרצאת נושא חברתי בשפה העברית (שילוב מיומנות הצגה עצמית ותרגול שפה עברית מדוברת).

"מכינה לחיים" היא תכנית
חינוכית חברתית- ערכית - קהילתית
שנועדה (לתרום להכנת...) להכין את בוגרי מערכת החינוך
לתפקוד מוצלח בחייהם העתידיים
ולהטמיע בקרב תלמידיה
את הידע, המיומנויות והערכים שיהיו נחוצות להם
כבוגרים בחייהם החברתיים, האישיים והמקצועיים
במאה ה-21 במציאות משתנה ומורכבת במדינה ובעולם.

קהל יעד: כיתות י' – יב'.

שלושה מעגלי התייחסות בכל מסלול גיל י'-יב'

- התוכנית הבית ספרית תבנה בתהליך התפתחות שיוצא מהמעגל האישי למעגל החברתי- קהילתי ולמעגל החברה והמדינה.
- כל תחום תוכן יגע בשלושת המעגלים באופן ספיראלי ומתפתח שבונה את הרבדים הללו בתודעה, במערכת הערכים, בכישורים, במיומנויות בעולם הידע והעשרה הכללית ובהתנסויות האישיות- החברתיות והקהילתיות בשלושת המעגלים.
- נושאי התוכן הם ציר רוחב חוצה את המעגלים.

ערוצי תוכן (רוחב ואורך)

תכנית המכינה לחיים יכלול נושאים מ 6 ערוצי התוכן שיבנו באופן מגוון, ספיראלי ומתפתח לאורך שנות המכינה. בהם נושאי חובה ונושאי רשות

"מנטורינג" / חונכות/ מודלניג

בכיתות י-יא' ישולב תהליך "מנטורינג" באמצעות הרצאות מעוררות השראה ומפגשים עם "מודלים לחיקוי"

בסוף כיתה יא' יוב' כל תלמיד/ה יבחרו/ ישובצו מנטור אישי מאמץ שילווה אותו בתהליך חניכה על פי נטיות ליבו ושאיפותיו

כל שנת מכינה (מינימום) תעמוד על 60 ש' כאשר 30 ש' הכשרה ולמידה סדנאית ו30 ש' התנסות, אקטיביזם חברתי- קהילתי * חובה לשלב קידום העברית הדבורה הן בתוכן והן בהתנסויות

1 פיתוח מיומנויות ה-121, מיומנויות חברתיות : תוך אישיות ובין אישיות ומיומנויות רכות.

2 הכנה לאזרחות בחברה הישראלית

3 הכוון תעסוקתי ואקדמי בעולם מורכב משתנה ומתפתח

4 הכוון לחיים בוגרים בעלי משמעות

5 עיצוב, השפעה ופיתוח אישיות התלמיד- כישורי חיים הכשרה והעשרה ערכית, העשרה בתחומי עניין והשכלה כללית רחבה בתחומים חברתיים - ערכיים

6 פיתוח חוסן אישי וחברתי, מסוגלות אישית- חברתית ותעסוקתית

**מכינה לחיים בראי ההורים –
שותפים למסע "מכינה לחיים"
ומקור תמיכה והעצמה לתלמיד!**

ההורים הם שותפים לתהליך ולמסע
תוכנית מכינה לחיים: דרך הכרת
התוכנית, חשיפה אליה בתחילת דרך
ומפגשי פתיחת שנה, מפגש אמצע הורים
ותלמידים ומפגש מסכם שנה בה יוצגו
תוצרים אישיים- חברתיים וקהילתיים של
המסע והתהליך ב"מכינה לחיים".

ההורים מהווים גם מקור משמעותי
כקהילה תומכת וניתן לראות מי מקהילה
זו יכול להשתלב בתהליכי המנטורינג/
החונכות שמשולב בתוכנית.

בעבודה עם נוער בסיכון ניתן חשוב לשלב
הנחיית הורים כחלק מתהליך המכינה.

הסמלה

שיתופיות

**ניהול
קהילת
מכינה
לחיים**

התנסות התלמידים בניהול עצמי

**מכינה לחיים בראי התלמיד-
פיתוח אופק הדמיון, אוריינטציית עתיד!**

התלמיד ידע שהוא לוקח חלק בתוכנית מכינה
לחיים, מטרותיה ותהליכים מצופים.

לכל תלמיד יבנו מטרות ויעדים אישיים להשגה
בכל שנת מכינה. לתהליך זה יוקדם תהליך של
בירור אישי של התלמיד מחד לצד הערכת מחנך
הכיתה באופן זה בי"ס יראה את התלמיד ברמת
הפרט אך גם ממשקי תוכן ברמת הכלל הכיתתית
והשכבתית.

התלמיד ייקח חלק בקבוצה חברתית בין אם
הכיתה כקבוצה חברתית או קבוצות מובנות
חברתיות אחרות שיבנו לתוכנית המכינה.

המכינה תזמן **התנסויות למידה משולבות בחוויה
והתנסות והתנדבות ומעורבות בקהילה** ובחברה
תוך יזמות אישית וחברתית של התלמידים
כפרטים וכקבוצה .

התהליך ילווה בהתייחסות המחנך וסגל בית
הספר גם בתהליכי הערכה ורפלקציה המובנים.

מודל ההפעלה

מוביל מכינה לחיים

- מינוי מוביל "מכינה לחיים" ע"י מנהל בי"ס לריכוז וניהול התוכנית בכפוף למדיניות משרד החינוך ותוכנית הפדגוגית המאושרת.
- תיאום מפקח רשותי מטעם מנהל חברה ונוער.
- המוביל ישתתף בהכשרה ייעודית לנושא שתעניק לו ידע וכלים להטמעת התוכנית בבית הספר ובקהילה.

פרק זמן קבוע ורציף

- המכינה תתקיים בתהליך רצף פעילות קבוע ומרוכז המשובץ במערכת השעות ליצירת אימפקט משמעותי לתלמידים.
- מינימום 3-4 ש"ש.

תכני חובה ותכני רשות

- מתוך ערוצי התוכן ישנם תכני חובה שיש לשלבם בתוכנית ותכני הרשות הם להחלטת צוות תוכנית מכינה לחיים.
- בתהליך המכינה ישולב הטיול השנתי ו/או שני סיורים
- בשעות ההתנסות יש להקפיד על אקטיביזם חברתי, התנדבות בקהילה ותרומה לקהילה.

שימוש בסלים בגפ"ן

- ניתן להשתמש אך ורק בתת סל חברה ערבית (אתגרים) ותת סל מענים חברתיים, ערכיים וקהילתיים.
- מענה אחר נדרש יכתב בתוכניות העובדה מפורט ויעברו תהליך אישור. (לא תינתן האפשרות לפסיכומטרי/ יע"ל)

דרכי פעולה

אישור מפקח רשותי במחוז של מינהל חברה
ונוער על תכנית העבודה "מכינה לחיים"

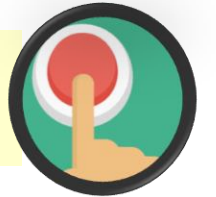
מנהל ב"ס מקיים שולחן עגול לבניית תכנית בית
ספרית בשותפויות של כלל הגורמים בבית הספר,
בקהילה ובמערבות של פיקוח מנהל חברה ונוער.

אישור סופי ע"י אגף חברה ערבית
במנהל חברה ונוער

מחולל השינוי – רכז החינוך החברתי הינו גורם
מניע, מרכז ומתכלל לתוכנית "מכינה לחיים"

הנעה והטמעת התוכנית בבית הספר

סוכן השינוי – מוביל (בשעות בודדות/ ש"ש)

מעקב, בקרה, מנגנון הערכה (מעצבת ומסכמת)
והפקת לקחים

בניית תכנית אסטרטגית על בסיס מיפוי צרכים, מכוונת
יעדים ותוצאות ומתורגמת לתוכנית עבודה המפרטת: על
פי שכבת גיל, ערוצי התוכן : נושאים מועברים בכל מעגל
פעולה, התנסויות, ע"י מי מועבר, לו"ז ביצוע וכיו"ב.

תכלית חינוכית- מערכתית

- הטמעה של תפיסה וטרמינולוגיה של הכנה לחיים בהיבטים הקשורים בקידום אישי- חברתי של הבוגר העתידי בהווה ובעתיד בחברה הערבית והבדואית.
- מדיניות ברורה, הקצאת משאבים ובניית מנגנון פעולה סדור ומובנה.
- בניית ראייה אסטרטגית חינוכית בראי התלמיד ובראי מוסד חינוכי.
- התאמה לחברה הערבית ולצורך החברתי בראי יעדי מדינה ובהתאמה למסגרת החינוכית.
- מתן מענה דיפרנציאלי לתלמיד.
- חיבורים של יעדים מערכתיים, שותפויות חדר המורים ויצירת קהילה חינוכית.
- יכולת פיתוח חשיבה מקדימה "לניבוי חסרי מעש" ובניית תכנית מותאמת בהיבטים של מניעה והשפעה לקידום אישי- חברתי תוך תמיכה וליווי.
- ליווי התהליך בהכשרה מתאימה, בניית מודלים שונים לדוג'. פיילוט בתשפ"ד כפיילוט והרחבה בתשפ"ה.
- ליווי התהליך במדידה והערכה בהלימה ליעדים.

- להיות אזרח ערבי ישראלי במדינת ישראל- משמעות אישית וחברתית
- מגילת העצמאות תשתית חברתית
- ת"ז שלי כחולה
- חובות וזכויות אזרחיות
- שירות לאומי- אזרחי
- שלטון חוק, חובת הציות לחוק, גבולות המחאה, סדר חברתי וסוגיות חברתיות אקטואליות : מניעת אלימות, מניעת עיסוק בנשק, נהיגה בטוחה וכיו"ב.
- סמלים וטקסים: היכרות, משמעות וכבוד.
- דמוקרטיה , התנהלות בחברה דמוקרטית, בחירות מתוך תפיסת עולם וערכים, ביקורת אישית וחברתית, מנהיגות ודפוס הנהגה ראויים.
- פיתוח גאוה ישראלית
- גיוון חברתי, ריבוי דעות – ערך אישי וחברתי
- מפגשים בחברה הישראלית – הכרת האחר
- חשיפה למסגרות המשך / מעבר ואפשרויות לאחר התיכון : מכוני מנהיגות, שנות מעבר

- חשיבות השפה כגורם מרכזי להשתלבות בחברה הישראלית בדגש תעסוקה (מוטיבציות וחשיבות)
- יחס לעבודה והעבודה כערך, משמעות העבודה
- שירותיות, מוסר עבודה, יושר ויושרה, הוגנות
- הצגה עצמית
- בחירת מקצוע על פי נטיות וכישורים אישיים.
- לימודים באקדמיה – אתגר, בחירה והתמדה (משמעות, צרכים, השגת מלגות, חשיפה לאפשרויות)
- קורות חיים והגשת מועמדות לעבודה, הכנה לעמידה במרכזי הערכה
- שיתוף פעולה ועבודת צוות
- מנהיגות וניהול יכולות הובלה
- יכולת מו"מ
- קבלת החלטות
- ניהול זמן
- תרבות ארגונית בחברה הישראלית (גישור על פערי תרבות, דפוסי תרבות ארגונית- מערבית)

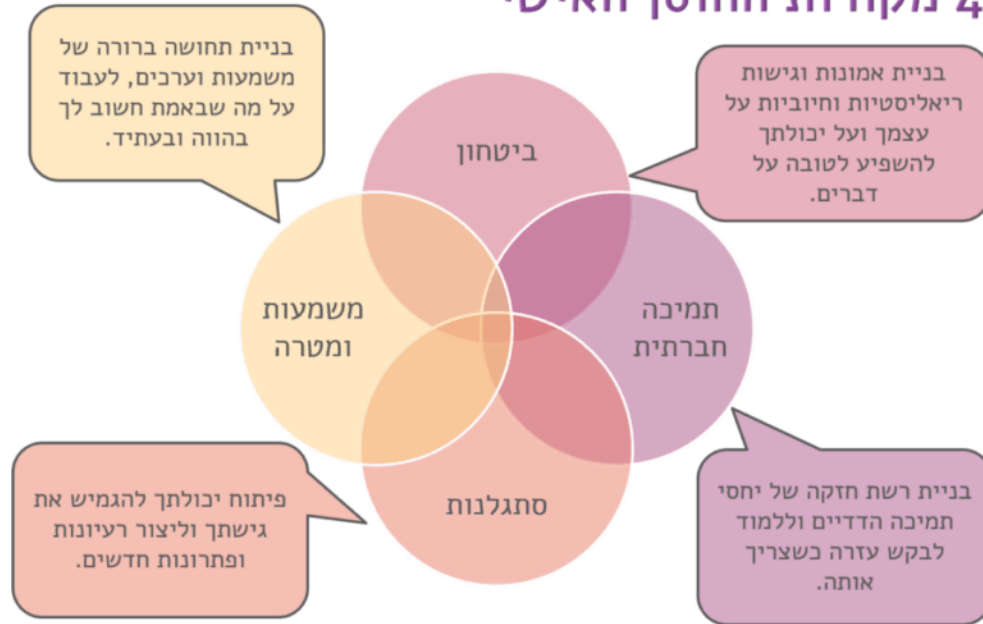
- מה חשוב לי בחיים ? בירור אישי וחברתי
- בניית חזון אישי , הצבת יעדים ומטרות לחיים
- חשיפה למסגרות המשך, כגון: מכוני מנהיגות, שנות מעבר ועתודה אקדמית
- קהילה, תרומה לקהילה, מעורבות חברתית, ערבות הדדית
- אושר ומיינדפולנס

עיצוב, השפעה ופיתוח אישיות התלמיד - כישורי חיים

הכשרה והעשרה ערכית, העשרה בתחומי עניין והשכלה כללית רחבה בתחומים חברתיים - ערכיים

- מסעות מעצבי זהות
- חברות
- זוגיות וחיי משפחה, יחסים בינאישיים (זוגיות ומיניות בריאה ותמרורי אזהרה).
- התנהלות פיננסית (ניהול תקציב, ניהול חשבון בנק, חסכונות וכו').
- אורח חיים בריא
- ביטחון ובטיחות אישי וחברתי, נהיגה נכונה
- מניעת אלימות
- עולם דיגיטאלי, צריכה והתנהלות אחראית ברשת
- תרבות פנאי
- פיתוח חשיבה מוסרית
- מניעת התמכרויות: אלכוהול, עישון, סמים וכיו"ב.
- מורשת ערבית
- סוגיות בחברה הישראלית
-

4 מקורות החוסן האישי

- מיצוי זכויות פרט – היכרות עם מוסדות המדינה ומיצוי זכויות פרט
- בירור חוזקות וחולשות
- התנסויות מגוונות, למידה מהצלחות, מודלינג
- התנסויות, משותב ורפלקציה
- פיתוח כושר ביטוי אישי וביטחון עצמי
- יצירתיות ופיתוח יזמות

מכאן לאן ? צעדים אופרטיביים

1. חשיפת התוכנית במחוזות ויציאה לפיילוט : בחירת מספר בתי ספר מכל מחוז:
המלצת מחוז, רכז חח"ק משמעותי ומקצועי, מנהל בי"ס מחויב.
2. הטמעה בקרב:
 - מנהלי בתי ספר לתוכנית "מכינה לחיים"
 - גיוס והכשרה לרכזי חינוך חברתי ומובילי מכינה.
4. הגשת תכניות מכינה לחיים ואישורם על פי התהליך הבית ספרי בתוכנית .
5. חשיפת בני הנוער לתוכניות "שנת מעבר" כחלק ובנפרד.
6. בקרה, מדידה והערכה.